

**ПРОЦЕС НАБУТТЯ КОМУНІКАТИВНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СУБ'ЄКТІВ
МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ**

Сулятицька Т. В.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри політології та філософії

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Плахтій М. П.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри політології та філософії

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У сучасному світі глобалізаційні процеси зумовлюють активну взаємодію між представниками різних культур. Це, у свою чергу, потребує високого рівня розвитку комунікативних компетентностей, що дозволяють ефективно обмінюватися інформацією, долати культурні бар'єри й формувати взаєморозуміння. Міжкультурний діалог стає не лише засобом комунікації, а й інструментом формування толерантності, поваги до різноманіття та взаємного збагачення культур.

У сучасному інформаційному суспільстві, де інформація є головною цінністю, а інформаційна культура визначає професійну діяльність людини, зростає роль особистості як активного суб'єкта комунікації та творця нових смислів. Людина виходить за межі усталених культурних моделей, і саме на перетині культур виникають найвагоміші прориви – коли, наприклад, українець занурюється в західну культуру або коли чоловік і жінка взаємодіють у різних гендерних просторах, збагачуючи одне одного досвідом і світоглядом [1].

Процес обміну інформацією та досягнення взаєморозуміння можливий лише в межах комунікативного простору – середовища, де формується й реалізується спілкування. Він впливає на учасників як через інформаційний контекст, так і через засоби комунікації, соціокультурні норми та моральні звичаї. Комунікативний простір є цілісною й структурованою системою з автономними компонентами [2].

У своїх працях В. Аксьонова [3], С. Аверинцев [4], О. Берегова [5], О. Грива [6], С. Дрожжина [7], М. Култаєва [8], І. М'язова [9],

М. Триняк [10], В. Щербина [11] та інші дослідники розширювали поняття культурного простору, розглядаючи його як багатовимірне явище. Вони відкривали перспективу існування «культури культур» – універсальної системи знаків, у якій відображаються варіації всіх наявних і потенційно можливих культур.

Розвиток світового співтовариства базується на діалозі культур, що забезпечує єдність у розмаїтті. Такий діалог можливий лише за умови взаємного пізнання, розуміння й доброзичливого співробітництва. Це сприяє формуванню глобального інтересування та нової поліетносфери.

Кожен комунікативний акт відбувається у взаємодії особистостей, тому сучасна культура спілкування виходить за межі формально-рольових і ділових відносин. Учасники діалогу прагнуть до глибшого спілкування, заснованого на взаємній зацікавленості й урахуванні індивідуальних особливостей співрозмовника – важливої складової комунікативної компетентності.

Компетентність у спілкуванні передбачає розвиток вмінь адекватної самооцінки, орієнтації людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації, у завданні. Під комунікативною компетенцією розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, представниками інших культур; нагромаджувати певну сукупність знань, навичок, умінь, що в майбутньому забезпечить ефективність спілкування [12].

Комунікативна компетентність формується в процесі безпосередньої й опосередкованої взаємодії та є результатом досвіду спілкування. Вона відкриває можливості для ефективного міжкультурного обміну й виступає інтегральною якістю особистості, що забезпечує адаптацію, функціонування в соціумі та охоплює цінності, установки, стереотипи й творчий потенціал. Її розвиток відбувається через міжособистісну взаємодію, засвоєння культурної спадщини, спостереження й аналіз комунікативних ситуацій, поєднуючи прагнення до розширення досвіду та подолання труднощів у спілкуванні.

У сучасному світі інформаційно-комунікативна компетентність постає складовою соціокультурної компетенції людини, що забезпечує її здатність орієнтуватися у світі символів, знаків і соціальних кодів. Вона дає можливість діяти в динамічному інформаційному середовищі, розширювати знання, формувати власний стиль спілкування та взаємодії. Інформаційно-комунікативна компетентність передбачає вміння самостійно шукати, відбирати, аналізувати й передавати інформацію [13].

Комунікативні компетенції покликані забезпечити самореалізацію особистості та розкриття її творчого потенціалу, спрямованого на збереження людства як творця культурних цінностей. Формування

комунікативних компетенцій тісно пов'язане з потребою у новому мисленні, яке одним із сучасних дослідників Е. Мореном кваліфікується як складне мислення [14], що передбачає не лише засвоєння нових знань і способів мислення, а й уміння переходити від одного ґешталту до іншого, що свідчить про внутрішню поліваріантність і багатовимірність світосприйняття.

У соціокультурному просторі людина постає не як «віддзеркалення світу», а як творець, здатний формувати реальність і себе в ній. Вона має свободу вибору, несе відповідальність за рішення й переходить від споживання інформації до її створення. Така особистість уміє аналізувати, приймати рішення та досягати цілей у мінливому світі завдяки нелінійному мисленню, що відповідає вимогам сучасного суспільства.

Диалогічна природа взаємодії культур ґрунтується на понятті «трансгресія», яке в неklasичній філософії означає подолання межі та вихід за межі наявного. За визначенням Л. Горбунової, трансгресія постає як новий досвід свободи – свободи подолання обмежень, установлених розумом. Філософія трансгресії – це філософія «за і крізь межу», де втрачають сенс традиційні опозиції, цінності та смисли [15, с. 13]. Трансгресивне мислення розуміється як здатність сприймати й розуміти іншу культуру в процесі міжкультурної взаємодії, що забезпечує толерантність до Іншого. У мережевому суспільстві вміння виходити за межі стереотипів і усталених схем світосприйняття є важливою ознакою комунікативної компетентності. Трансгресія відкриває досвід Іншого й означає перехід на новий рівень свободи.

Ефективне спілкування має спонтанний і творчий характер, адже воно завжди є процесом розвитку. Комунікативна компетентність охоплює не лише особистісні риси, а й особливості пізнавальних процесів та емоційної сфери. Вона пов'язана з умінням адекватно використовувати весь спектр комунікативних можливостей. Аналіз цього поняття виявляє проблему визначення критеріїв ефективного спілкування та відповідності його форм конкретній ситуації взаємодії [16].

Отже, складний процес обміну інформацією та налагодження взаєморозуміння між учасниками міжкультурного діалогу передбачає існування комунікативного простору – середовища, у якому можливо побудувати адекватну модель спілкування. Процес набуття комунікативних компетентностей у суб'єктів міжкультурного діалогу є складною, багаторівневою системою, що охоплює когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. Він передбачає поступове формування здатності до ефективної комунікації, усвідомлення культурних відмінностей і подолання комунікативних бар'єрів. Розвиток міжкультурної комунікативної компетентності виступає важливою умовою

успішної соціалізації особистості в глобалізованому світі та сприяє гармонійному співіснуванню культур у світовому просторі.

Література

1. Сулятицька Т. В. Міжкультурна взаємодія в інформаційному суспільстві: комунікативний аспект : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2013. 168 с.

2. Лисиця Н. М., Белікова Ю. В. Комунікативний простір: проблеми адаптації українських біженців. *Сучасні комунікаційні простори: спроба соціологічної концептуалізації* : колективна монографія / за ред. В. С. Бакірова. Харків : ХНУ ім. Каразіна В. Н., 2023. С. 67–85. <https://surl.li/jzibba>

3. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація в умовах сучасного діалогу культур. *Гілея : науковий вісник*. Київ, 2011. Вип. 49 (7). С. 123–135.

4. Аверинцев С. С. Ми покликані у спілкування. *Софія – Логос. Словник*. Київ : Дух і Література, 2004. С. 526–532. https://shron1.chtyvo.org.ua/Averyntsev_Serhii/Sofiiia-Lohos_Slovnyk.pdf

5. Берегова О. М. Культура та комунікація: дискурси культуротворення в Україні в ХХІ столітті : монографія. Київ : Інститут культурології АМУ, 2009. 184 с.

6. Грива О. А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : 09.00.10. Київ, 2008. 32 с.

7. Дрожжина С. В. Мультикультуралізм як проблема полікультурного українського суспільства. *Профспілки і духовність* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 грудня 2003 р. Донецьк, 2003. С. 114–116.

8. Култаєва М. Д. Інтеркультурний діалог у сучасних дидактичних і практичних практиках. *Міжнародні комунікації та толерантність в освіті* : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. С. 27–33.

9. М'язова І. Ю. Про місце та роль мультикультуралізму в комунікативному просторі. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2008. № 13. С. 156–160.

10. Триняк М. В. Інтеркультурна комунікація: освітній вимір : монографія. Харків : Вид-во ХНА ДУ, 2010. 247 с.

11. Щербина В. М. Багатомірне суспільство: проблеми діалогу культур. *Вісник Національного технічного ун-ту України «Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право*. 2011. № 1(9). С. 99–104. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/c0517ca9-77e4-488c-b055-92655b0e53d2/content>

12. Чеботарьова І. О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. 36. С. 205–215. <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/1917/1612>

13. Панамарьова О. Б. Інформаційно-комунікаційні технології в організації самостійної роботи студентів технічних спеціалізацій коледжів. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я* : тези доп. Харків : НТУ «ХПІ», 2019. Ч. IV. С. 113.

14. Morin E. Introduction à la pensée complexe. Éditions du Seuil. 2005. 157 p.

15. Горбунова Л. С. Постнекласичні практики мислення в контексті перехідності. *Культура і Сучасність : альманах*. Київ : Міленіум, 2011. № 2. С. 11–15. https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/Kultura_i_such/2_11.pdf

16. Плахтій М. П., Сулятицька Т. В. Комунікативна природа людського буття. *Актуальні питання соціології та філософії. Науково-практичний журнал*. 2022. Випуск 37. С. 94–102. http://apfs.nuoua.od.ua/archive/37_2022/15.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-20>

АСПЕКТИ АКТУАЛЬНОСТІ ФЕНОМЕНУ ПРОМЕТЕЇЗМУ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ

Холоша Т. О.

*завсектору збереження унікальної книги, архіву та друкованих
матеріалів науково-дослідного відділу фондів
Національний музей Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В останнє десятиліття, особливо в роки повномасштабного вторгнення, Україна стала якнайкращим прикладом у глобальній системі цінностей і займає в ній центральне місце. Коли в Європі та США цінності переважно залишаються на рівні риторики, в Україні люди заради них відкидають свої інтереси, втрачають здоров'я і навіть життя.

Промовистим прикладом до сказаного може стати фільм українського режисера Антона Штуки «Останній Прометей Донбасу», репрезентований 8 листопада 2025 року на міжнародному кінофестивалі Film Festival Cottbus у Німеччині. У документальному фільмі розповідається